

HOCAYA SAYGI

Prof. Dr. Mehmet Kaplan, benim İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünden hocamdır. İkinci ve üçüncü sınıflarda iki yıl öğrencisi oldum. Ayrıca, doktoramın yöneticisi de oldu. 1968-1971 yılları arasında onun danışmanlığında doktora tezimi hazırladım. Onu, 23 Ocak 1986 tarihinde kaybettik. Ölümünün 10. yılında, Konya Aydınlar Ocağı Genel Merkezinde, o dönemlerde başkanı Av. Mehmet Ali Uz'un sunuculuğunu yaptığı bir toplantı ile anmıştık. O gün, şimdi ikisi de profesör olan öğrencilerinin de (Doç. Dr. Mehmet Tekin, Yard. Doç. Dr. Mustafa Özcan) katılımıyla bir anma toplantısı düzenlemiştik: 20 Ocak 1996 Cumartesi. Biz, bu toplantıyı önceden duyurmak amacıyla, o yıllarda, "Konyalica" üst başlığı altında haftada bir gün yazdığımız *Yeni Konya*'daki köşemizde, 'Ölümünün 10. Yılında Prof. Dr. Mehmet Kaplan'ı Anarken' alt başlığı ile duyurmuştuk.

O yıl şöyle bir karar vermiştim. Birkaç yıllığına da olsa, hocamı her ölüm ayında anacak, onunla ilgili

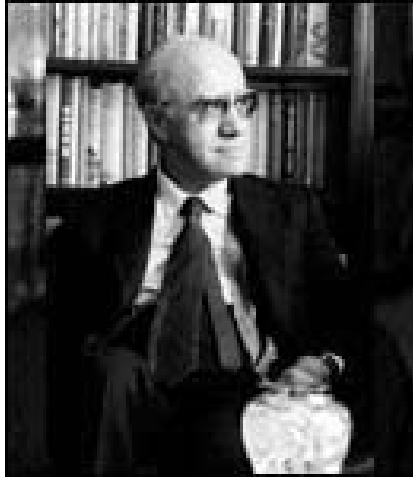
Prof. Dr.
Saim SAKAOĞLU

küçük bir yazı kaleme alacaktım. Bu; benim hem aldığım bilim terbiyesinin hem de bilim adamına duyulması gereken bir saygının sonucu idi. Hocalar; hayırlı, vefalı ve saygılı öğrencileriyle ayakta kalabilirlerdi. Bir öğrencinin küçük dünya menfaatleri için veya onun bunun igfaliyle hocasına cephe alması

hem terbiyesizlik hem de saygısızlıktı. İstanbul Üniversitende de yaşanılan, basında sayfalar dolduran bir olayı üzümlerle hatırlarız. Ankara Üniversitesinde, emekli olduğu gün, hocasının bütün eşyalarını kapı önüne koyan hayırlı (!) öğrenciyi de bilenler bilir. Acaba, "İstanbul Üniversitesi, Ankara Üniversitesi derken Konya'da da böyle olaylar yaşanmadı mı?" diye sorarsanız ben cevap vermem. Hatırlayamadığım veya hatırlamak istemediğim olaylar yaşanmış olabilir; geçelim.

Ve ben 1998 Ocak'ından itibaren dokuz yıl Prof. Kaplan'ı andım. Ne yazık ki onuncu yıl dergimiz yayımlanmadı. Ertesi yıl da aylık dergimiz altı aylık olarak çıkmaya başladığı ve "format"ı da değiştiği için yazımızı yine yayımlanamadık.

Aslında yazımızın ilkinin *Türk Edebiyatı* dergisinin Ocak 1997 tarihli 279. sayısı için göndermiştim. Mutlaka Ocak sayısında yayımlanmalıydı. Ancak derginin o sayısı 'özel'di merhum Ahmet Kabaklı'ya ayrılmıştı. Böylece bizim yazımız da Ocak 1997 yerine Ocak 1998'e kalmış benim haberim yok... Arayıp da sormadım. Ve o ilk yazımı 1998 yılının Ocak sayısında yer alması için *Türk Kültürü* dergisine gönderdim yazım o sayıda yer aldı: "Prof. Dr. Mehmet Kaplan ve Kadırlılı Aşık

Halil Karabulut'a Mektuplar", *Türk Kültürü*, 36 (417), Ocak 1998, 11-14. işin tuhaf yanı, *Türk Edebiyatı*'ndaki dostlar da, 'Mutlaka Ocak' uyarımıza uymuşlar, 1998'in Ocak sayısında yazıma yer vermişlerdi: "Prof. Dr. Mehmet Kaplan ve Kadırlılı Aşık Halil Karabulut", *Türk Edebiyatı*, 26 (291), Ocak 1998, 47-50.

Böylece yazım bir yıl gecikmeyle de olsa, iki ayrı derginin aynı ayına ait sayılarında yer almıştı. Ben *Türk Kültürü*'ne devam etmiş (Kaplan hocamla ilgili yazılarımı) yıllarca o dergide yayımlamıştım.

Böyle bir macera ile başlayan Prof. Dr. Kaplan ile ilgili yazılarım yine bir macera ile *Türk Kültürü* der-

gisinin Ocak 2007 sayısı yerine, iki yıllık bir gecikmeyle, *Akademik Sayfalar*'ın 2009 yılının 21 Ocak tarihli sayısında yer almış olacaktır. Aşağıdaki yazı, iki yıl gecikmeyle de olsa yayımlanan onuncu ve sonuncu yazımızdır. Daha uzun hacimli ve farklı yapılarıdaki hocama olan saygı ve vefa duygularımı gelecekte dile getireceğim. Bu davranışımın birilerine örnek olacaksam ne mutlu bana.

Ölümünün 21. Yılında Mehmet Kaplan

MEHMET KAPLAN'A VEDA

Saim Sakaoglu

Her bilim adamının hayatında, yetişmesinde emeği geçen insanlar vardır. Bunlar bilim adamları olabileceği gibi sanatçılar, bilim destekçileri insanlar da olabilir. Bilginlerimizin hayatlarını incelediğimiz zaman pek çok güzel insanın onların elinden tuttuğunu, onlara gereken desteği verdiğini göreceğiz. Hatta desteklenen, elinden tutulan kişinin ülke ve dünya çapında bilginler olduğunu da göreceğiz.

Her araştırmacının, bilim adamının olduğu gibi benim hayatımda da bu tür güzel insanlar vardır. Bunlar, hayatımın değişik aşamalarında farklı kişiler olarak karşıma çıkmışlardır. Üniversite yıllarımda, dil hocamız Ord. Prof. Dr. Reşid Rahmeti Arat'ı, araştırma görevlisi olduktan sonra doktora yöneticiliğimi kabul eden Prof. Dr. Mehmet Kaplan'ı, kendisiyle tanıştıktan sonra bitmez tükenmez çalışma aşkımdan yararlandığım Prof. Dr. Şükrü Elçin'i ilk üç ad olarak sayabilirim. Bugün, yaş haddinden emekli olmuş bir öğretim üyesi olarak, bu üç hocamdan saygıyla söz ediyorsam onların, üzerimdeki izle-

rinin sürekli olmasının büyük payı vardır. Ben de, bu hakkın üzerimdeki ağırlığını azaltabilmek için, yeri geldiği zaman onları anmak ve anlatmak yoluyla bir şeyler yapmaya çalıştım (1).

Elbette başka kişilerin de birer Arat'ı, Kaplan'ı, Elçin'i olacaktır. Biz, bu yazımızda, konuğumuz olan Prof. Kaplan'ın "üçlü" süni hatırlatmak istiyoruz.

Hocamızın ölümünden hemen sonra, 1984'te Dergâh Yayınları arasında yer alan, bizim de bir yazı ile katıldığımız *Mehmet Kaplan'a Armağan*'ına bir kardeş gelir. Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, onun adına, her hocaya nasip olmayacak bir vefa abidesi olan öğrencisi Doç. Dr. Zeynep Kerman'ın (Şimdi Prof. Dr.) gayretiyle, hocamızın sınıf arkadaşı Prof. Dr. Şükrü Elçin'in destekleriyle *Mehmet Kaplan İçin* (Ankara 1988) adlı ikinci armağanı yayımlar. "Prof. Dr. Mehmet Kaplan / Hayatı ve Eserleri" başlıklı yazıda, hocamızın yine eski bir öğrencisi olan Konur Ertop'a verdiği yazılı cevaptan bir bölüm aktarılır. Biz de, konumuzu aydınlatacağı için o satırları aynen alacağız. Sözü Sayın Kerman'a bırakıyoruz:

"Kaplan Hoca, üniversitede isimleri daima sevgi ve saygıyla yâdettiği yerli ve yabancı çok kıymetli hocalardan ders görür. Bu konuda Konur Ertop'a verdiği yazılı cevapta şöyle der:

Edebiyat Fakültesi'nde üç hocanın ders, kitap ve metodlarından çok faydalandım. Prof. Fuad Köprülü bana Türk edebiyat tarihinin genişlik, eskilik ve zenginliğini öğretti. O bize edebiyat tarihi ile beraber tarih metodlarını da öğretti. Prof. Dr. Ali Nihad Tarlan, Divan edebiyatına hâkim olan hayal ve manzum sistemini gösterdi. Almanya'da çok kuvvetli dil tahsili yapmış olan Prof. Dr. Reşid Rahmeti Arat dikkatimi dilin yapısına çekti" (2).

Bu yazımız, Prof. Kaplan için dokuz yıldan beri yazmakta olduğumuz yıllık yazılarımın onuncusu ve sonuncusu olacaktır. Kısmet olursa gelecek yıllarda yine kendisiyle ilgili fakat farklı biçimlerdeki yazılarımla vefa duygularımı sürdürmeye çalışacağım.

Her vedanın kendine özgü yönleri vardır; her vefa biraz hüznün, biraz da sevinç taşır. Bir hikâyede okumuştum; esir kampından kurtulan, yılların iki can dostu ayrı yerlerdeki ailelerinin yanına giderlerken buruk bir sevinci yaşamışlardı. Hikâyenin sonu, ikisinden birinin yıllar sonra arkadaşının gazetede ki ölüm haberini okumakla sona eriyordu.

Biz de, dört yıl birlikte okuduğumuz, geceli gündüzlü bir arada olduğumuz Yüksek Öğretmenli arkadaşlarımızdan ayrılırken, birbirimizi bir daha hiç göremeyeceğimiz biliyorduk. Bu ayrılış bir hüznü getirirken yanına bir de artık bir meslek sahibi olmamızın ve Anadolu'ya koşmamızın sevincini de getiriyordu.

Kaplan Hoca'mla en son ne zaman ve nerede görüştüğümüzü hatırlamıyorum. 23 Ocak 1986'nın öncesinde ne zaman İstanbul'a gittim, ne zaman Ankara veya başka ilimizde birlikte olduk, hatırlayamıyorum. Ancak, onunla ve başka hocalarımla, bir Tunceli toplantısında birlikte olmuştuk.

Fırat Üniversitesi Rektörlüğü ile Tunceli Valiliği, 13-15 Mayıs 1985 tarihleri arasında, Tunceli'de bilimsel bir toplantı düzenlemişlerdi. *Doğu Anadolu'nun Sosyal, Kültürel ve İktisadi Meseleleri Sempozyumu*. Ben, bu toplantıda, "Doğu Anadolu Folklorunda Millî Kalıplar" başlıklı bildiri sunmuştum (3).

Prof. Kaplan da bu toplantıya katılmıştı. Toplantı üç gün sürmüş olsa bile, katılımcılar genelde bir

gün önce gelmişler, toplantının bitiminden bir gün sonra da Ovacık üzerinden Munzur'un çıktığı yer olan Gözeler'e gidilmiş, ertesi gün de Pertek-Keban arasında 'Baraj Gölü Gezisi' düzenlenmişti. Göl gezisinin akşamı Elazığ'da konaklanmış ve ertesi gün hemen hemen herkes evlerine dönmüşlerdi. Tabii ben; Tunceli-Pülümür-Mutu Kavşağı-Tercan-Aşkale yoluyla Erzurum'a dönmüştüm. Ankara ve İstanbul'dan gelenlerin uçakla döndüklerini hatırlıyorum.

Dönemin Tunceli Valisi Kenan Güven (Paşa), Fırat Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Arif Çağlar idi.

Hatırladığım kadarıyla hocamız bu toplantıda bildiri sunmamış, yeni söyleyişle 'Katılımcı' olarak yer almıştı. Konusu ile ilgili bildirimleri dinledikten sonra görüşlerini bildirmişti. Zaten bu toplantıda birkaç hocamız daha Prof. Kaplan gibi görüşleriyle bildirilere katılmışlardı.

Tunceli'de; kaldığımız otel, ilk defa bizim hizmetimize sunulmuştu. Adı, yanılmıyorsam, Tepebaşı Otel idi, hepimize birer oda verilmişti. Hizmet son derece güzeldi. Herkesin odasına yeni diş fırçaları ve açılmamış diş macunları konulmuştu. Havluları, sabunları unutmamak gerekir; onlar da ilk defa hizmete sunuluyordu.

Ben, toplantıyı baştan sona kadar dinledim. Öyle ki, tarım ve ekonomi ile ilgili olan bildirimlerde de salondan ayrılmadım. Şahabettin adlı soyadını hatırlayamadığım bir ziraat profesörünün hayvancılıkla ilgili konuşmasını da dinlemiştim. Daha sonraki yıllarda Konya milletvekili olacak olan Osman Özbek'in bir saati bulan ve dinleyicilerin çoğunu can sıkıntısına düşüren konuşmasını da mecburiyetten dinlemiştim.

Bu tür toplantıların nasıl gerçekleştiğini bilirsiniz. İlk günlerin açılış

oturumlarının ne kadar canlı şekilde yaşandığını hatırlayınız. Bizimki de öyle oldu. TRT'nin ilgili elemanları da gelmişti. Öbür oturumların alışılmış şekli hiç değişmedi. Bu toplantıda; Prof. Dr. Orhan Türkdoğan, Doç. Dr. Mehmet Eröz, Doç. Dr. Tuncer Gülensoy, Doç. Dr. Abdülhalûk Çay, Dr. Muhtar Kutlu gibi araştırmacılar da halk kültürü ile ilgili bildiriler sundular.

Prof. Kaplan bu geziden döndükten sonra, izlenimlerini dile getiren bir yazı kaleme aldı: "Tunceli Türkleri", *Kaynaklar*, 5, Kış 1987, 29-30.

Yazıya geçmeden önce *Kaynaklar* dergisi hakkında birkaç cümle yazmak isterim. Dergi, dönemin Şekerbank Genel Müdürü Yalçın Amanvermez'in millî duruşuyla, Prof. Kaplan'ın bilimsel çabasıyla çıkmaya başlamıştı. Hocamız, bizlerin de bu dergiye de yazmamızı istemişti. Hatta, bana, Meddah Behçet Mahir'le en çok ilgilenen araştırmacı ben olduğum için, onunla ilgili bir yazı kaleme almamı istemişti. Gerçi "istemmişti" diyorum ama hocamızın istekleri bizim için birer emirdi. Nitekim, "Yaşayan Son Meddah Behçet Mahir ile Sohbet" başlıklı bir yazıyı hazırlayıp göndermiştim (4). Bu derginin 5. sayısı, Prof. Kaplan'ın ölümünden sonra yayımlandı. Burada, hocamızın öbür vefalı öğrencisi İnci Erginün'ün, hocamızın ölümünü bildiren ve derginin hazırlanmasını açıklayan "Kaynaklar" adlı yazısından sonra iki dostu (Mehmet Önder ve Müjgân Cunbur) ile üç öğrencisinin (Orhan Okay, Zeynep Kerman ve Sema Uğurcan) yazıları ve tanıtımları yer alıyordu. Bu arada Sayın Kerman'ın yazısı, Prof. Kaplan'ın son yazısı ile ilgiliydi: "Kaplan Hoca'nın Son Yazısı" (14-17). 23 Ocak 1986 tarihini taşıyan, "Ölüm, Din ve Hastalık" başlıklı yazısının son cümlesi şöyleydi: "Kültürlü doktor dedim. Böyle değişimin

sebebi, bizde...” Evet, cümle tamamlanamamış.

Dergideki yedi yazı da, hocamızın yayımlanmamış yazılarıyla ilgilidir. Bunlardan ilki “Tunceli Türküleri” adını taşımakta olup (s. 29-30), 30 Mayıs 1984 tarihlidir. Burada, yıl yanlış olup 1985 olacaktır.

Bu yazı, bizim Tunceli toplantımızın duyularla örülmüş, tabiat güzellikleriyle süslenmiş bir hatırasıdır. O gün (16 Mayıs 1985), kahvaltıda sonra otobüs ve otomobillerle Ovacık üzerinden Munzur Irmağı’nın çıkış yeri olan Gözeler’e gitmiştik. Yolun tabii güzelliği, Ovacık’taki karşılışımız, Gözeler’deki açık hava yemeği unutulacak gibi değildi. Hocam, bu güzellikleri anılan yazısında dile getirmişti.

Hocamın kaleminden dökülen güzelliklerden birkaç satırı aşağıya alıyorum.

“... Dağlardan sonra birden tabiat genişleyiveriyor. Bundan dolayı buraya Ovacık demişler. Ovacık’ta bizi yerli danslar [halk oyunları] oynayan, kız-erkek okul öğrencileri karşıladı. Ne kadar güzeldiler. Bir grup genç, yine kız-erkek karışık, öğretmenlerinin nezaretinde halk türküleri söylediler.”

“.... Vali [Kenan Güven] bize muhteşem bir sürpriz hazırlamıştı. Munzur suyunun kaynaklarının çıktığı Gözeler denilen yerde sofralar hazırlanmış. Yüce dağların billur şarkularını dinleyerek yemek yedik. Ben hayatımda bu kadar güzel bir tabiat manzarası ile karşılaşmadım...” (s. 30)

Hocam, nedense ertesi günkü Pertek gezisi, Pertek-Keban göl yolu yolculuğunu anlatmamış. Pertek’te, göl suları altında kalacakken kurtarılan iki camii ziyaret ettik. Daha sonra insan ve araç taşıyan, İstanbul, İzmir ve İzmit’in araba vapurlarına (araba vapuru mu yoksa?) benzeyen bir araçla Keban’a doğru yola çıktık.

Ancak, araç bizim için hareket ettiğinden başka kimse yoktu. Gölün bir yerinde demir atarcasına beklemeye alındı ve bizler de yemeklerimizi yemeğe başladık. İşte burada, hocalarımıza, hizmet etme fırsatı bulduk, her birine yemekleri sayıyor, hangilerinden istediklerini öğreniyorduk. Bu arada içeceklerini de getiriyorduk.

Yol, sanıldığı kadar uzak değildi ama biz ‘Deniz sefası’ yaparcasına “Göl sefası” yapacağımız için oldukça uzun sürdü. Hiç kimsenin canı sıkılmadı. Güneşleyenler, kapalı alana girip dinlenenler, ayaküstü sohbet edenler...

Hocamdan gelen mektuplara bakıyorum; Tunceli toplantısından sonraki tarihlere rastlayamadım. O yıllarda daha çok telefonla görüşmeye başlamıştık. Bazı mektuplarım da, Meddah Behçet Mahir’in ağzından yazılıyordu. O söyler, ben küçük değişikliklerle yazardım ama hitap cümleleri hiç değişmezdi:

“Sevgüllü Gaplan Bek...” Böyle derdi Mahir.

Hocam, ben, 2006-2007 öğretim yılından beri, adı şimdi Ahmet Keleşoğlu olan, 1988-1994 yılları arasında iki dönem dekanlık yaptığım Eğitim Fakültesinin, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği Ana Bilim Dalında, emekli bir öğretim üyesi olarak derslere giriyorum. İlk yıl derslerden biri “Dil ve Kültür” adını taşımaktaydı. O dersimizde sizin, başta *Kültür ve Dil* adlı eseriniz olmak üzere öbür eserlerinizi de okutmuştum. İnanıyorum ki benden sonraki “hayrül-halef”lerim de aynı yolda yürüyeceklerdir.

Bu arada, “Neden derslere emekli olduğun Fen-Edebiyat Fakültesinde değil de Eğitim Fakültesinde giriyorsun?” diye sorduğunuzu iştir gibi oluyorum. Hocam, sevgili kızınız Zeynep Hanım, ikinci armağan ki-

tabındaki hayat hikâyenizde şöyle diyordu:

“1 Ocak 1984 tarihinde yaş had-dinden emekli olan Kaplan Hoca [69 yaşında idi], vefatına kadar (23 Ocak 1986 Perşembe) Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde lisans, yüksek lisans ve doktora dersleri vermeğe devam etmiştir.” (Kerman, 6).

Yeni nesil bilmeyebilir; siz bu dersleri İstanbul’un Avrupa yakasında, Fındıkzade’deki, bir apartmandan bozma Fen-Edebiyat Fakültesinde veriyordunuz. Bir ziyaretimde orada karşılaşmıştık. Dolayısıyla evinize yakınlık söz konusu olamazdı. Hep düşünmüşümdür: Niye İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi değil de Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi? Hocam yoksa 1935’te bir öğrenci olarak girip profesör olarak emekli olduğunuz Fakültemizde size karşı aşırı derecede sevgi (!) ve saygı (!) duyan eski öğrencileriniz mi vardı? Doğrusu sormadan edemedim, başışlayınız.

Neyse, insanların hayırlısı ile hayırsızı olacak ki değerlendirilmeleri kolay olsun.

Hocam, koca Bâkî bir gazelininmakta beytinde, mahlasını cinaslı olarak kullanmış ve şöyle demişti:

Minnet Hudâya devlet-i dünyâ fenâ bulur

Bâkî kalur sahîfe-i âlemde âdımız

(Allah’a şükür olsun ki, dünyanın ikbal ve serveti geçip gittiği hâlde adımız tarihte ve değer bilir insanların hatırasında kalır.) (5).

Adınız, tarihte ve değerbilir (bugün bitişik yazıyoruz.) insanların hatıralarında ebediyen yaşayacaktır. Rahat uyuyunuz. Münkirler mi? Onları ne siz sorun, ne ben söyleyeyim. Onlar şimdiden, kendilerini cehennemde yakacak olan ateşlerini yeterince biriktirmişlerdir. Karaca Oğlan’ı çok sevdiğinizi biliyorum. Onun, “.... yok” redifli semaisini tahlil ettiğinizi hatırlayarak (6) bir

dörtlülüğüyle yazımı bitirmek istiyorum.

*Karac’Oğlan der ki her sözüm haktır
Yiğit olmayanın yalanı çoktur
Cehennem yerinde hiç ataş yoktur
Herkes ataşını bile götürür (7).*

Evet hocam, yiğit olmayan, üstüne üstlük yalancı olanlar herhâlde şimdiden cehennem tedarikini görmüşler ve ateşlerini biriktirmişlerdir.

Notlar

Bu yazıların ilk dokuzu; dergimizin [Türk Kültürü] Ocak 1998 tarihli 417, Ocak 1999 tarihli 429, Ocak 2000 tarihli 441, Ocak 2001 tarihli 453, Ocak 2002 tarihli 465, Ocak-Şubat 2003 tarihli 477-478, Ocak-Şubat 2004 tarihli 489-490, Ocak-Şubat 2005 tarihli 501-502 ve Ocak-Şubat 2006 tarihli 515-516 sayılarında yer almıştır.

1. a. ‘Ölümünün 40. Yılında Ord. Prof. Dr. Reşid Rahmeti Araç’, *Türk Dili*, 88 (636), Aralık 2004, 739-754;

b. “Doğumunun 82. Yılında Prof. Dr. Ş. Elçin”, *Türk Dili*, 2000/1, 580, Nisan 2000, 353-355;

c. “Halk Edebiyatımız ve Prof. Kaplan”, *Türk Edebiyatı*, 149, Mart 1986, 35;

ç. “Ölümünün 10. Yılında Prof. Dr. Mehmet Kaplan’ı Anarken”, *Yeni Konya*, 15 Ocak 1996 (Bu yazı, daha sonra, Ankara’da yayımlanan *Çağrı* (Şubat 1996?) dergisine de alınmıştır.)

2. Zeynep Kerman, “Prof.Dr. Mehmet Kaplan / Hayatı ve Eserleri”, *Mehmet Kaplan İçin*, Ankara 1988, 3.

3. *Doğu Anadolu’nun Sosyal, Kültürel ve İktisadi Meseleleri Sempozyumu –Tebliğleri / 13-15 Mayıs 1985, Tunceli*, Ankara [1985?], 83-91. Bu yazı daha sonra şu iki kaynakta da yer almıştır: *Din Öğretimi Dergisi*, 3, Nisan-Mayıs, Konya 1985, 54-59; *Türk Kültürü*, 24 (268), Ağustos 1985, 536-546.

4. Saim Sakaoğlu, “Yaşayan Son Meddah Behçet Mahir ile Sohbet”, *Kaynaklar*, 1 / Güz (Eylül-Ekim-Kasım) 1983, 54-58.

5. Necmeddin Halil Onan, *İzablı Divan Şiiri Antolojisi*, Ankara 1946, 154-155; 2. bs. İstanbul 1991, 170-171.

6. Mehmet Kaplan, “Karacaoğlan’ın Bir Şiiri Üzerine”, *Edebiyatımızın İçinden*, İstanbul 1978, 2. bs. İstanbul 1998, 43-45 ve oradan Saim Sakaoğlu, *Karaca Oğlan*, Ankara 2004, 851-853.

7. Saim Sakaoğlu, *Karaca Oğlan*, Ankara 2004, 613.

SOSYAL MESELELER ve MEHMET KAPLAN...

Prof. Dr.
Ahmet SEVGI

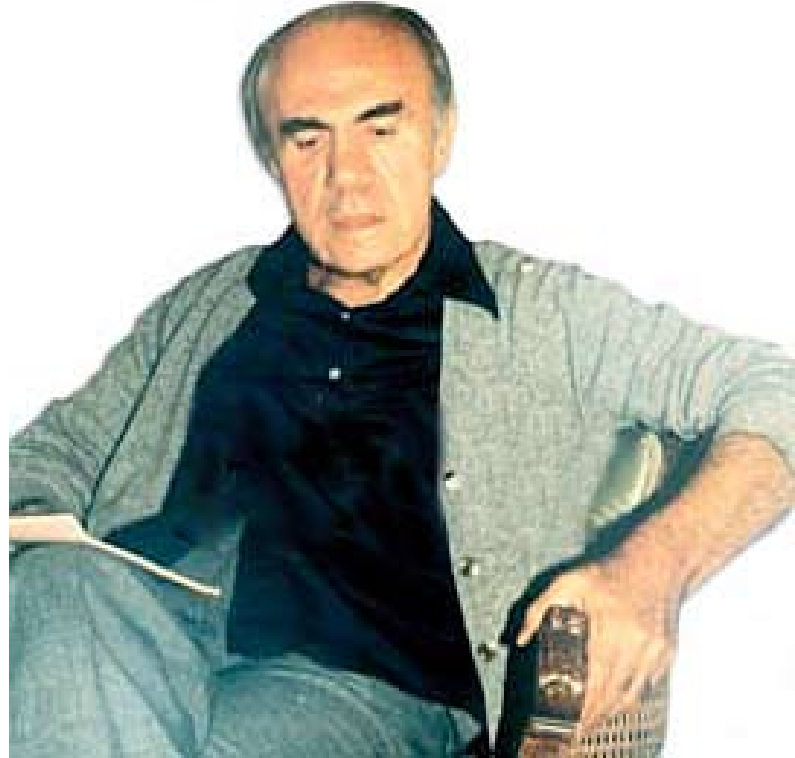
Türk üniversitelerinde genellikle şöyle bir anlayış vardır:“Üniversiteye giren bir genç “yüksek lisans”, “doktora”, “doçentlik” ve “profesörlük” çalışmalarını yapar, derse girer, uzmanlık alanının dışına çıkmamak kaydıyla ara sıra bilimsel dergilerde yazı yazar... Bu çerçevenin dışına çıkmak, mesela bir gazetede siyasi ve sosyal konularda yazı yazmak üniversite hocalığıyla bağdaşmaz...” Bu anlayış üniversitelerimizde dün de vardı bugün de var. Prof. Dr. Mehmet Kaplan (1915 - 23 Ocak 1986) bu kısır döngünün dışına çıkabilmiş ender ilim adamlarımızdan biriydi.

Onu, Orta Doğu gazetesindeki yazılarından tanıdım. Kesip sakladığım yazılarından en eskisi “Gökalp'in Özlediği Vatan” (Orta Doğu, 26 Ekim 1974) başlığını taşıyor. O yıllarda lise öğrencisiydim. Gazetedeki yazılarından tanıyıp sevdiğim Hoca'nın makalelerini daha sonraları başta “Türk Edebiyatı” ve “Hisar” olmak üzere dergilerden de takip ettim. Diyebilirim ki Mehmet Kaplan özellikle “deneme” türünde yazı yazmada etkilendiğim yazarların başında gelir.

İlk okuduğum kitabı “Büyük Türkiye Rüyası”dır. 1976'da Edebiyat Fakültesi 1. sınıf öğrencisi

iken kara tahtaya büyük harflerle Osmanlıca “Büyük Türkiye Rüyası” yazıp önünde resim çektirmiş olmama bakılırsa bu eseri çok sevmişim.

Mehmet Kaplan çok yönlü bir ilim adamıdır. Uzmanlık alanına sıkışıp kalmamış, Türk milletini ilgilendiren hemen her konuda yazı yazmış, fikir beyan etmiştir. Bu konuda Zeynep Kerman/İnci Enginün'ün yayımladığı “Mehmet Kaplan, Hayatı ve Eserleri” (Dergah Yayınları, İst. 2000) adlı eserin 63-127. sayfaları arasında

Hoca'nın Türk kültürünü değişik açılardan ele alıp incelediği takriben 1300 yazının künyeleri yer almaktadır ki bu makaleler bilhassa kültür-sanat alanında yazı yazarların istifade edebileceği bulunmaz bir hazinedir.

Burada Kaplan Bey'in ilmi eserlerinden bahsetmeyi zait görüyorum. Fakat özellikle gençleri haberdar etmek gayesiyle onun "deneme" kitaplarının adlarını zikretmeden geçemeyeceğim: "Nesillerin Ruhu, İst. 1967", "Büyük Türkiye Rüyası, İst. 1969", "Edebiyatımızın İçinden, İst. 1978", "Kültür ve Dil, İst. 1982" "Sevgi ve İlim, İst. 2002".

Kanaatimce gençlerimiz bu kitapları muhakkak okumalıdır. Mehmet Kaplan bu eserlerinde milleti ayakta tutan temel unsurun kültür olduğunu ısrarla vurgulamaktadır.

Türk milletine hizmet etmenin yolu Türk kültürünü bilmekten, tanımaktan geçer. "Bir insan belli bir sahada ihtisas yaptığı

için, o sahada bütün bilgilere ve en ileri maharete sahip olabilir de, kültür bakımından tamamıyla cahil ve boş bulunabilir. Türkiye'de bugün batı dillerini bilen, belli sahalarda ihtisas yapmış binlerce insan vardır. Fakat bunların pek azı, Türk milletinin tarihine, edebiyatına, musikisine veya mimarisine karşı ilgi duyarlar." (Kültür ve Dil, s. 7-8) Millette yabancılaşmış insanların halkı anlamaları ve onun dertleriyle dertlenmeleri mümkün müdür?

Demem o ki üniversite hocası, faaliyetlerini uzmanlık alanıyla sınırlandırmamalıdır. Onun topluma karşı da birtakım görev ve sorumluluğu vardır. Bence üniversite hocasının -ihtisas alanı ne olursa olsun- sosyal meseleler hakkında da söyleyecek fikri olmalı, bunu da -Mehmet Kaplan gibi- hiç çekinmeden yazıp söylemelidir.

Ölümünün 23. yılında Mehmet Kaplan'ı rahmetle anıyoruz...

Aczimin Giryesi

Takva yolu...

Dünya için ne ağla ne de gül.
Ebedî hayat âhirettir, bil.
Gerçi yol çoktur varana ancak,
Sen var, takva yolunu ara, bul.

Ahmet Sevgi

Sevgili Babam Mehmet Kaplan ve Bir Beyaz Kitap:

Tevfik Fikret

Bedia KOÇAKOĞLU

Selçuk Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi Türk
Dili ve Edebiyatı Bölümü
Araştırma Görevlisi

“- Yahu azizim, inanılacak şey değil! Çocuk, Mehmet Kaplan hocanın kızımıymış.

- İyi de üstat, hoca 70’li yaşlarda ölmedi mi? Bu çocuk nasıl onun kızı olacak?

- İşin biyolojik yanı beni ilgilendirmez azizim. Kız: ‘Benim babam Mehmet Kaplan’dır.’ dedi gururlanarak.”

Evet, demiştim, doğru. Şu an, 1990’lı yıllarda Alanya’da bir öğretmenler odasında geçen bu muhtemel konuşmayı size aktarıırken de aynı şeyi söylüyorum. “Benim babam Mehmet Kaplan’dır.”

Bu cümleyi birkaç kez söylemişim ortaokul yıllarımda. Ve o zamanlar bu “kutlu isim” sayesinde kompozisyon derslerinden hep 100 alıyordum. İşin sırrını anlamam geç oldu. “Hocam, neden benim babama bu kadar değer veriyor? Herhalde bir yerlerden tanışıyorlar.” diye düşündüm uzunca bir süre. Ta ki veli toplantısı yapıлып, öğretmenim, sevgili babam Mehmet Kaplan’la tanışınca kadar.

Çok güçlüydü benim babam... Elleri nasır tutana kadar salatalık bahçesinde çalışırdı. Çapa yaparken annemin üç çizi (çift sürerken sabanın toprakta açtığı iz, arık) önünde olurdu. Dönümlerce maldanı (eğik ve dar yerlerde toprağı genişletmek için yapılan setler, teras) bir günde sulardı.

Çok çalışkandı benim babam... Güneş her zaman o, bahçedeyken doğardı. Onu uyurken şimdi bile hayal etmek zor geliyor bana.

Çok dürüsttü benim babam... Bir

keresinde yaptığım bir yaramazlık sonrası suçu Erkan ağabeyimin üzerine attığımda, yalan söylediğimi anlayınca uzunca bir süre benimle konuşmamıştı. Yalanı hiç sevmezdi.

Benim sevgili babam, çiftçi Mehmet Ağa... Tabi bu gerçek, bana göre dünyanın en güzel gerçeğiydi. Ancak kompozisyon hocam için değil. Veli toplantısında muhtemelen Profesör Doktor Mehmet Kaplan’ın ölümüyle kederli bir aile bireyi ile tanışmayı hayal eden öğretmenim, çiftçi Mehmet Kaplan’la karşılaşınca sükût-ı hayale uğramış olmalı. Zira geriye kalan iki yılda kompozisyon dersinden en fazla 70 alabildim.

Bu olayla tanıdım Mehmet Kaplan ismini... Öğretmenim, “Türkiye’nin en büyük akademisyeni” demişti onun için... O gün heyecanla eve gidip bir gazeteden aylarca kupon toplayarak aldığımız ansiklopediye baktım. (O zamanlar ansiklopediye ancak bu yolla sahip olabilirdik. “O zamanlar” dedim ama bakmayın siz bana. O kadar da yaşlı değilim henüz.) Araştırma-inceleme, deneme ve antoloji gibi türlerde eserleri vardı ve çeşitli üniversitelerde hocalık yapmıştı. Hemen ertesi gün bir kitapçıya koştum. Daha doğrusu tek kitapçıya... Çünkü o zamanlar Alanya’da bir tek kitapçı vardı. Hiç unutmam asık yüzlü bir amca kasada oturur, masanın yarısını kaplayan göbeğinin üzerinde ellerini kavuşturur: “Ayeen, napan sen? Hende gozmanlara dokunman!” [Aaaa, ne yapıyorsun sen? O şeylere (kitaplara) dokunma-] derdi Alanya ağzıyla...

Nasıl olur ki? Kitaba dokunma-

dan, onu okşamadan, koklamadan kitap nasıl sevilir ki? Olsun yine de dokunmamaya çalışarak Mehmet Kaplan'ın herhangi bir kitabını aramaya koyuldum. Sonunda tozlu rafların en ucunda beyaz bir kitap dünyamı aydınlattı. Kaplan'ın *Tevfik Fikret* kitabı rafta duruyordu. Hemen bir haftalık harçlığımı bu kitaba yatırdım. Ve tabi ki o haftamı kantinden alışveriş yapmadan geçirmek zorunda kaldım. (Babam çok prensipliydi. Haftalık para verirdi ve nasıl harcadığıma karışmazdı. O parayı idare etmek bana kalıyordu.)

Benim için servet değerindeki bu kitabı aldım ve büyük bir aşkla okumaya başladım. Tabi hiçbir şey anlamadım. Tevfik Fikret diye bir şair vardı ve Mehmet Kaplan bu eserinde onun şiir dünyasını işliyordu. Olsundu, anlamam gerekmezdi. Mademki o, üniversitede hocaydı, mutlaka iyi şeyler yazmıştı. Şimdi hatırlıyorum da bu çocuk kalbi, bundan nerdeyse 20 yıl önce “öğretmenlerin hocası olmak nasıl olurdu acaba?” diye düşünmüş ve bu fikir onun çok hoşuna gitmişti.

Şimdilerde ise “öğretmenlerin hocası” olma yolunda üniversitede araştırma görevliliği yapan anlatıcı (yani ben) o zamanlar nereden bilebilirdi ki bir haftalık harçlığıyla aldığı o kitabın kaderini belirleyeceğini. Zira araştırma görevliliği sınavında, jürideki hocaları Tevfik Fikret'in “Tarz-ı Kadim” şiirini yeni yazıya aktarıp, tahlil etmesini istemiş, o da yıllarca kutsal bir emanet gibi gördüğü Mehmet Kaplan'ın kitabından okuduklarından istifade ederek bu soruyu cevaplamıştı.

Yıllar önce çocukça bir aşkla algılamaya çalıştığı kitabı artık anlayan anlatıcı, şimdi hikâyesine tanık olduğunuz için onu sizlerle de paylaşacak.

Mehmet Kaplan'ın *Tevfik Fikret Devir-Şahsiyet-Eser* adıyla 1971 yılında Dergâh yayınlarından çıkan kitabı, aslında 1943'te İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde verilen doçentlik tezidir. İlki 1946'da yapılan kitabın

diğer basımları için yazar uzunca bir süre bekler. Bunu da şöyle açıklar: “Bu tarihe kadar Fikret hakkında görüşlerimi değiştirecek yeni neşriyatı bekle-dim. 1947 yılında Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Profesörlerinden Sayın Kenan Akyüz'ün **Tevfik Fikret** adlı kitabı çıktı. O da aşağı yukarı benim kullandığım vesikaları kullanıyor, fakat daha ziyade Fikret'in biyografisine önem veriyordu. Rahmetli Midhad Cemal Kuntay'ın Fikret hakkında zengin vesikaya dayanan bir monografi hazırladığı söyleniyordu. Dağınık müsvedde halinde bulunan bu kitabı İstanbul Belediyesi satın almış ve neşretmesi için Tevfik Fikret derneğine devretmiş diye işitmiş idim. Fikret'in hayatına ait bir hayli vesikayı ihtiva eden bu eser şimdiye kadar maalesef basılmadı. Bir fikir edinmek için gözden geçirme imkânını bulduğum bu kitapta, Fikret'in hayatına ait bütün yazılar, mektuplar vesair vesikalar, bir avukatın dava dosyasında olduğu gibi toplanılmış fakat bir terkip haline getirilmemiştir.”⁽¹⁾

Kendi kaynaklarından farklı bir malzeme elde edemeyen Mehmet Kaplan'ın tekrar yayımlanan bu eseri beş ana bölüm, “Özet ve Değerlendirme”, “Notlar”, “İndeks”, “Doğru-Yanlı Cetveli” ve “Bibliyografya”dan oluşmaktadır. Birinci kısımda “Şinasi'den Servet-i Fünun Edebiyatına Kadar Türk Şiirine Umumi Bir Bakış” sergilenir. Yazar, Fikret'ten önceki Türk şiirinin bir panoramasını yaparak okuyucunun Fikret şiirini daha kolay anlamlandırmasını sağlamaya çalışır.

İkinci bölümde ise şairin de içinde bulunduğu “Servet-i Fünun Devri” edebiyatı ele alınır. Zira bir sanatkârı anlamak için devir, şahsiyet ve eser üçlüsünü göz önünde bulundurarak okuma yapmak gerekir. Bu düşünceden hareket eden yazar, ikinci kısımda şairin de içinde bulunduğu dönemi sosyal, politik ve edebî yönleriyle irde-

(1) Mehmet Kaplan; **Tevfik Fikret Devir-Şahsiyet-Eser**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1971, s. VII.

lemiştir. Özellikle Servet-i Fünuncuların ortak yönleri Fikret'i anlayabilme adına ipuçlarıyla doludur. (s. 24-40)

Tevfik Fikret'in genel olarak şahsiyetinin değerlendirildiği üçüncü kısımda eserleri ile karakteri arasında bir bağ kurulmaya çalışılır. "Çocukluk ve Gençlik Hayatı", "Şiire Başlaması", "Dış Âmiller", "Gençlik Yılları", "Aşk ve Evlilikleri" alt başlıkları ile ele alınan bölümde şairin gençlik şiirlerine de yer verilir.

İsmail Safa'nın "şâir-i maderzât" olarak tanıttığı bu genç şair ilk eserlerini *Mirsad* ve *Malumat* mecmualarında neşreder. İlk dönem şiirlerinde oldukça iyimser bir hava içerisinde olan sanatçı, genelde aşk ve bahar konularını işlemiştir. "Gayet hafif olan teessürü yine aşka aittir. Şiirlerinin başlıkları konuları hakkında bir fikir verebilir: Ulviyatdan, Ah bilsen ne âfet olmuşsun, Bahar, Hüsnün, Bûşeçin..." (s. 58)

Eserin dördüncü bölümünde Mehmet Kaplan, Fikret'in olgunluk dönemi şiirlerini incelemiştir. Bu eserler *Servet-i Fünun* dergisinde, II. Meşrutiyet'ten sonra ve şairin son yıllarında yayınlananlar olarak gruplandırılmıştır. Bunlardan *Servet-i Fünun*'da çıkanlar sayıca fazla olduğu için Kaplan burada şiirleri konularına göre tasnif etmiştir. Örneğin, "Fikret'in Kendi Ben'ini, Duyuş Tarzını Anlatan Şiirler", "Sanatla İlgili Şiirler", "Kötümserlik Temi", "Hayal Şiirleri", "Aşk Şiirleri", "Halûk" bunlardan bazılarıdır.

II. Meşrutiyet'ten sonra ve son yıllarında yayımlanan şiirler ise adlarıyla verilmiştir. "Sis", "Sabah Olursa", "Zelzele", "Promete", "Ferda", "Bir Kız Mektebi İçin" gibi eserleri II. Meşrutiyet'in ardından kaleme alınmış, "Doksan Beşe Doğru", "Rübab'ın Cevabı", "Hân-ı Yağma", "Şermin" gibi şiirleri ise son yıllarında yazılmıştır. (s. 74-164)

Mehmet Kaplan'ın burada izlediği yöntem oldukça dikkat çekicidir. Zira yazar, sanatçının şiirlerini gruplandı-

rırken, mümkün olduğunca her eserin yazılış sebebinin ortaya koymaya çalışmış, şiirlerden yer yer alıntılar yaparak tahlil yoluna gitmiştir. Bu da okurun gözünde Fikret ve sanatının canlı tutulmasını sağlamıştır.

Eserin beşinci kısmında Tevfik Fikret'in şiirlerindeki üslup ve biçim özellikleri üzerinde durulmuştur. Eserler ses, armoni, ritim, kafiye, hayaller, yapı vb. yönleri ile incelenmiştir.

Mehmet Kaplan, Servet-i Fünun şiirinin bu önemli ismini her yönüyle ele aldığı bu çalışmasının sonuna ayrıca bir özet ve değerlendirme koymuş, hemen ardından eserinde kullandığı dipnotları aktarmıştır. Bununla beraber araştırmacıların istifadesini kolaylaştırmak için bir "İndeks" de esere eklenmiş, en sonunda da "Bibliyografya" ve "Yanlış-Doğru Cetveli"ne yer verilmiştir.

Türk edebiyatının çok yönlü bir akademisyeni olan Mehmet Kaplan'ın *Tevfik Fikret Devir-Şahsiyet-Eser* adlı kitabı, Servet-i Fünun'un genel itibarıyla sisler ardında kalmış bu şairini aydınlatması ve onun şiirlerine farklı bir bakış açısı getirmesiyle önem arz etmektedir. Kanaatimizce, ilmî bir disipline sahip olan Kaplan'ın bu eseri, Tevfik Fikret üzerine çalışma yapan araştırmacılar için önemli bir kaynak, bununla beraber edebiyatseverler için de zevkle okunacak bir çalışmadır.

Ey okur! Anlatıcı (yani ben) kitap hakkındaki kanaatini belirtti, o halde kendi hikâyesine de bir sonuç yazmak boynunun borcu. Bir vakitler bir isimden aldığı ilhamla küçücük yüreğinde bir gelecek hayali kuran o küçük çocuk, bugün o "isimle" aynı mesleği paylaşabilme şerefini taşımaya çalışıyor. Sonuç olarak, kader her ne kadar takdir edilmişse de insan kendi yazgısının peşinden koşmalıdır.

Sevgili babam Mehmet Kaplan'a hürmetle...

Merhum Mehmet Kaplan Beyefendiye saygıyla...

KÜLTÜREL BİR HATIRANIN TEVDİİ

Geçen gün, birikmiş evraklarımı elden geçiriyordum. Aman Allahım neler var neler. Tekemtil etmediği için yerini alamamış, dosyasına girememiş notlar, kayıtlar, kupürler, yazışmalar, fotoğraflar. Tekrar gözden geçirdim, bazılarını zarfına yerleştirdim.

Bunlar arasında, pelur kâğıda acele ile yazılmış, iki sayfalık kayıt buldum, Okuyunca, hafızam beni yirmi beş yıl kadar öncesine götürdü. Dükkânımızda birisiyle tanışmıştık. Dar bir zamandı; ya benim ya da onun âcil bir işi vardı. Bu sebeple uzun uzadıya konuşma ve etraflıca not tutma imkânını bulamadığımı hatırlıyorum. Konu nasıl açıldıysa, âşık ve şâir olduğunu söylemişti. Dedim ya acele bir işim var; Hemen oracıkta, ayak üstü, bir pelür kâğıt alarak, edindiğim beş-on dakikalık bilgileri, kaydetmiştim.

Kendisine dair not ettiğim çok kısa bilgi şöyle:

“Âşık Dede Atun. Eskil’de 1322’de dünyaya gelmiş. Babası: Ahmet; annesi: Fatma.

Mektep veya medreseye devam edememiş. İlk hanımı vefat ettiği için, ikinci defa evlenmiş, bunlardan on bir çocuğu olmuş.”

Şu iki terennümünü kaydetmişim:

*Doğuyor gönlümden figanlı sedâ
Azrail yakaya yapışır bir gün
Hakk’ın emrini itmezsen edâ
İmansız ruhunu kabzeder bir gün.*

*Zâlim oldun ayrılmadın nefsenden
Nice kullar zâr ağladı elinden*

*Türlü isyan yaptın acı dilinden
Onları da senden sorarlar bir gün*

*Acı dil ile nice gönüller kırdın
Lânet şeytana neşeler verdin
Dünyada insanlığı böyle mi bildin?
Korktuğun nârda yakarlar bir gün.*

*Âşık çok nasihat eyler bu nâsa
Gardaşlar bundan biraz hisse alsa
Ağa olsa, paşa olsa, bey olsa
Yakasız gömleğe sararlar bir gün*

— o —

*Tanı kul nefsin tanı
Neden halkeyledi seni
Kadimi⁽¹⁾ Hakk’a boynun eğri
Yalvar kul Mevlâ’ya yalvar.*

*Bülbülün kanadında yazı
Seherde eyleyen niyâzı
Mevlâsına geçer nazı
Yalvar kul Mevlâ’ya yalvar.*

*Bülbülün kanadında al var
Seherde Mevlâ’ya yalvar
Seher vakrında bir hal var
Yalvar kul Mevlâ’ya yalvar.*

*Gice uykulardan uyan
Gizli sırlar olur ayan
Boşa gitmez “Allah” diyen
Yalvar kul Mevlâ’ya yalvar.*

Aradan bunca yıl geçti. Onunla tekrar görüştüğümüzü hatırlamıyorum. Buruşturup atmaya kıyamadığım bu notlarımı, belki ileride bir meraklısına lâzım olur diye sizlerle paylaşarak, bu mütevazî kültür emanetini makaleme tevdi etmeyi uygun buldum.

(1) kadimi: Daima.

OSMANLI DEVLETİ ARŞİVLERİNDEN KONYA ŞER'İYYE SİCİLLERİNDEN YÜZ KIRKINCI DEFTER "VEKÂLET CERİDESİ"

(3 Şa'bân 1323/3 Ekim 1905 - 15 Şevval 1324/2 Aralık 1906)

Dr. İsmail BİLGİLİ

Konya İ.H.L. ve Anadolu
İmam Hatip Lisesi Meslek
Dersleri Öğretmeni

İslam Hukukunu hukuk sistemi olarak kabul eden Osmanlı Devletinin yargı organı olan şer'î mahkemeler, Osmanlı Devletinin yıkılmasıyla tarihe karışmakla birlikte, devletin çeşitli devirlerdeki hukukî, iktisadî, dinî, askerî ve idarî müesseseleri hakkında bizlere çok değerli tarihi belgeler bırakmıştır. Osmanlı Devleti'nin bıraktığı belgeler dil, din ve millet farkı gözetmeksizin bütün vatan-daşlarının mahkemeye intikal ettirdikleri olayları, bu olayları ilgilendiren mahkeme kararlarını ve idarî düzenlemeleri ihtiva eden şer'îyye sicilleridir⁽¹⁾.

Kadınların i'lâm, hüccet ve cezalarla, görevleri gereği tuttıkları çeşitli kayıtları kapsayan ve "şer'îyye sicilleri", "kadı defterleri", "mahkeme defterleri", "zabt-ı vak'ayi" sicilleri diye de isimlendirilen bu defterler⁽²⁾ XV. asrın yarısından başlayarak XX. asrın ilk çeyreğine kadar uzun bir zaman dilimi içinde, en azından 472 yıllık tarihi, iktisadî ve siyasî, sosyal ve hukukî hayatı yazıyla tespit etmektedir. İlk siciller 1455'ten itibaren yani Fatih zamanında tutulmaya başlanan Bursa'daki Şer'îyye Sicilleridir.⁽³⁾

Konya Mevlana Müzesi'nde asılları 1990 yılına kadar muhafaza edilen Konya şer'îyye sicillerinden yüz kırkinci defter, vekâletlerin kaydedilip tescil edildiği "vekâlet ceridesi" dir. Vekalet ceridesi, günümüzde noterlerin ifa ettikleri görevlerdendir.

Hâkim veya yardımcısı tarafından tutulan Konya şer'îyye sicillerinden yüz kırkinci defter toplam doksan sekiz sayfadır. Defterin sayfa sayısı ilk ve son sayfalarında mühürlenerek şu ifade ile tescil edilmiştir: "İş bu tescil-i vekâlet ceridesi

doksan sekiz sahifeden ibaret olduğu tasdik olunur. (Mühür)"

1992 yılında yüksek lisans tezi olarak hazırlayıp sunduğum Konya şer'îyye sicillerinden yüz kırk numaralı defter; Hicrî, 3 Şa'bân 1323 / Miladî, 3 Ekim 1905 ile Hicrî, 15 Şevvâl 1324 / Miladî, 2 Aralık 1906⁽⁴⁾ tarihleri arasında mahkemeye intikal ettirilen yüz elli üç vekâletnameyi kapsamaktadır. Bu vekâletnamelerin konularına göre dağılımı şöyledir:

Evlenme konusuyla ilgili verilen vekâletname sayısı 13,

Boşanma konusuyla ilgili verilen vekâletname sayısı 13,

Nafaka ve mehir konusuyla ilgili verilen vekâletname sayısı 9,

Vasiyet ve miras konusuyla ilgili verilen vekâletname sayısı 61,

Alım satım konusuyla ilgili verilen vekâletname sayısı 32,

Hibe konusuyla ilgili verilen vekâletname sayısı 7,

Çeşitli konularla ilgili verilen vekâletname sayısı 18'dir.

Vekâletname hüccetlerinin farklı konuları kapsamasıyla beraber belli bir şekilde düzenlenip belli ibare kalıplarının genelde bütün vekâletnamelerde özellikle de mahkemeye müracaat yetkisinin vekile verilmesini içeren kısımda bulunması, mahkeme kademelerinde ve davalarda şekillerinde bir üslubun takip edildiğini ortaya koymaktadır. Bu ifade benzerlikleri, bugün noterlerin hazırladıkları vekâletnamelerde tekrar edilen kısımlar ile bir yakınlık arz etmektedir. Şu kadar var ki, Türk hukukundaki noterlik işlemleri, mahkemede temsil için alınan temsil

(1) Ahmet, Akgündüz, Şer'iyye Sicilleri, I/11, I-II, İstanbul, 1988.

(2) Abdülaziz, Bayındır, İslam Muhakeme Hukuku, s.1, İstanbul, 1986.

(3) Ahmet, Akgündüz, age, I/11.

(4) Gazi Ahmet Muhtar Paşa, Takvîmu's-Sinîn, (Hicrî-Rumî-Miladî Takvimleri Çevirme Kılavuzu, Sadeleştiren: Yaşar Yılmaz), Baskı Tarihi, 1331; Faik Reşit, Unat, Hicrî tarihleri Miladî Tarihe Çevirme Kılavuzu, s. 91, Altıncı Baskı, Ankara, 1988.

belgesinin düzenlenmesi ile mahkeme harici iş takibi için düzenlenen vekâletnameleri birbirinden ayırmakta, düzenlemeyi farklı yapmaktadır.

Defterdeki vekâletnameler, Konya'da farklı milletlerden insanların yaşadığını ortaya çıkarmaktadır. Nüfus yoğunluğu bakımından ilk sırada Müslümanlar görülmektedir. Müslümanların dışında özellikle de Ermeni ve Rum milletine mensup olan vatandaşların sayısı diğer Müslüman olmayanlara nispetle daha çoktur. Bu özellik, yüz kırk numaralı defterde Ermeni ve Rum vatandaşların verdiği pek çok sayıdaki vekâletlerden de ortaya çıkmaktadır. Zira defterdeki yirmi üç vekâletname Ermeni, yirmi altısı da Rum milletine mensup vatandaşlar tarafından verilmiştir.

Nüfus yapısı itibarıyla çeşitli unsurları bünyesinde barındıran Konya'da Keldânî, Latin Katolik ve Ermeni Katolik milletine mensup vatandaşlar da bulunmaktadır. Rum milletine mensup vatandaşların genelde Gazi Alemşâh mahallesinde meskûn oldukları görülmektedir.

Vekâletnamelerin kaydedildiği yüz kırk numaralı defterde, adam öldürme neticesi açılan bir dava bulunmaktadır. Bu da toplumda öldürme hadisesinin ne kadar az cereyan ettiğini göstermektedir.

İlgili defterin kaydedildiği yıllarda boşanma ile ilgili pek fazla davanın açılmadığı, açılan davaların sayısının ise sadece on üç olduğu bunlardan birinin de karşı dava olarak açıldığı görülmektedir. Boşanmanın az olduğu bir toplum, aile yapısının kuvvetli olduğu, aileyi oluşturan fertlerin birbirlerine karşı vazifelerini yerine getirip, haklara tecavüz etmediği kanaatini doğurmaktadır.

İlgili dönemde Konya'da Müslüman kadınların mahkeme aracılığıyla haklarını talep ettikleri görülmektedir. Özellikle miras konusunda payına düşen miktarı diğer varislerden almak amacıyla mahkemeye müracaatları ön planda yer almaktadır. Ayrıca, kendilerini boşayan kocalarından kendi nafakası ile varsa çocuğunun nafakasını, mehirden alamadıklarını, babalarının evinden getirip kendilerine ait olan altın, eşya gibi eşyaları elde etmek için mahkemeye müracaat ettikleri, verdikleri vekâletnamelerde görülmektedir.

O dönemde şahısların memuriyetleri veya diğer görevleri esnasında devlet tara-

findan bir kısım alacakları, ihdas edilen sandıklarda saklanırdı. Şahsın vefatıyla varisler, o alacağı talep edebilmekteydiler. Bu konuya işaret eden vekâletler defterde kayıtlıdır.

Ülke çapında farklı amaçlar doğrultusunda kurulan vakıflar halk tarafından desteklenmiştir. Konya'da da vakıf mallarının gerektiği şekilde korunup, muhafaza edilmesi için çeşitli çalışmalar yapıldığı defterde kayıtlı vekâletnamelerde görülmektedir. Bu çalışmalardan biri; vakıf mallarının bakımı, onarımı ve korunması için gerekli maddi desteğin sağlanacağı "evkaf sandığı"nın kurulmasıdır. Vakıf mütevellî heyetinin görevlendirdiği şahıslar tarafından vakıf gelirleri toplanır, gerektiğinde onarım için bu sandıktan harcamalarda bulunulurdu.

Şahıslar, verdikleri borç karşılığında gerektiğinde senet almışlardır. Borç senetlerinin tahsilinin güçleştiği anlarda senetlerle beraber mahkemeye müracaatların vuku' bulduğu defterde görülmektedir.

Defterin kaydedildiği dönemin siyasi ve idari yapısı hakkında kısaca şu bilgileri vermek de yararlı olacaktır: 1324 yılı salnâmesine göre Konya vilayetinin merkezine bağlı dört nahiye ve bu nahiyelere bağlı seksen altı köy bulunmaktadır. Konya'ya bağlı toplam yirmi dört kaza, bu kazalara bağlı otuz iki nahiye ve nahiyelere bağlı bin dokuz yüz seksen dört köy bulunmaktadır.⁽⁵⁾

Geniş bir bölgeyi kuşatan Konya vilayeti, merkezden bir Vali ile yönetilmektedir. Vilayete bağlı sancakların yönetimi ise tayin edilen mutasarrıfların idaresindedir. Kazalarda ise Kaim-makam adıyla bilinen Kaymakamlar bulunmaktadır.

Defterde kayıtlı vekâletler ve içerikleri hakkında ayrıntılı bilgi tezde bulunmaktadır. Yalnız ilave olarak defterde geçen mahalle, köy, medrese, han, vakıf ve künyeleri ile birlikte şahısların isimlerine de yer verelim. Ek olarak sunduğumuz bu liste, Konya merkezi ve o dönemdeki şahıslar hakkında daha geniş bilgi sahibi olmak isteyenlere yardımcı olacaktır.

KONYA MERKEZİNE BAĞLI OLUP VEKÂLET CERİDESİNDE KAYITLI MAHALLE, KÖY, MEDRESE, HAN, VAKIF VE KÜNYELERİ İLE

(5) Salname, s. 7-9.

BİRLİKTE DEFTERDE KAYITLI ŞAHIS İSİMLERİ

A. MAHALLELER

Bu başlık altında vekâlet cerîdesinde kaydedilen ve Konya merkezine bağlı bulunan mahalleleri ve sokakları sadece isimleriyle vereceğiz. Defterde atmış dokuz mahalle ve sokak ismi geçmektedir.

Akçeşme Mahallesi, Bâb-ı Aksaray Mahallesi, Bağ-ı Evliyâ Mahallesi, Beyhâkim Mahallesi, Bordabaşı Mahallesi, Bulgur İmam Mahallesi, Büyük Sinan Mahallesi, Çifte Nerdubân Mahallesi, Dancılar Mahallesi, Darûci Mahallesi, Dedemoğlu Mahallesi, Devle Mahallesi, Dolapdere Mahallesi, Durak Fakih Mahallesi, Durunday Mahallesi, Emir Halil Mahallesi, Fehrü'n-Nisa Mahallesi, Fakihdede Mahallesi, Gazi Alemşâh Mahallesi, Gazi Alemşâh Mahallesi Balıklı Çeşme Sokak, Gemalmaz Mahallesi, Hacı Cemil Mahallesi, Harmancık Mahallesi, Hoca Cihan Manasır Yöresi, Hoca Habib Mahallesi, İç Karaaslan Mahallesi, Kal'acık Mahallesi, Kaledibi Mahallesi, Kalenderhâne Mahallesi, Karacıgan Mahallesi, Karacihan Mahallesi, Karahüyük Mahallesi, Karakurt Mahallesi, Kayacık Araplar Mahallesi, Keçeci Mahallesi, Kerim Dede Çeşme Mahallesi, Kerim Dede Mektep Mahallesi, Kurbi Cedîd Mahallesi, Kuzgun Kavak Mahallesi, Küçük Sinan Mahallesi, Külâhçı Mahallesi, Nehri Kâfur Mahallesi, Nişantaş Mahallesi, Pir Esad Abacı Mahallesi, Piri Mehmed Paşa Mahallesi, Pürçüklü Mahallesi, Sarı Hasan Mahallesi, Sarıyakup Mahallesi, Sarıncı Mahallesi, Seb'havan Mahallesi, Sedirler Hacı Yusuf Mahallesi, Sedirler Hasan Dede Mescidi Mahallesi, Sığır Sokağı Mahallesi, Sırçalı Mahallesi, Şems Mahallesi, Şeyh Ahmet Mahallesi, Şeyh Osman Rûmi Mahallesi, Şeyh Sadreddin Mahallesi, Tercüman Mahallesi, Tarhana Mahallesi, Uluırmak Burhandede Mahallesi, Uluırmak Ali Osman Mahallesi, Vadi-i Meram Aşağı Mahallesi, Yanık Cami Mahallesi, Zenbûri Mahallesi, Zencirli Kuyu Mahallesi, Zencirli Kuyu Çelebi Sokağı, Zencirli Kuyu Hacı Süleyman Mahallesi, Zencirli Kuyucular Sokağı Mahallesi.

B. KÖYLER

Vekâlet cerîdesinde Konya vilayetinin merkezine bağlı sekiz köyün isimleri geç-

mektedir.

Alibey Hüyüğü Köyü, Akviran Köyü, Fethiye Köyü, Hayiroğlu Köyü, Karahüyük Köyü, Saracoğlu Köyü, Seçme Köyü, Vadi-i Meram Dere Köyü.

C. MEDRESELER

Konya merkezinde bulunan medreselerden üçünün ismi vekâlet cerîdesinde kayıtlıdır.

Cıvıl Medresesi, Saracoğlu Medresesi, Taşkapu Medresesi.

D. VAKIFLAR

Konya merkezinde bulunan vakıflardan üçünün ismi vekâlet cerîdesinde kayıtlıdır.

Şeyh Ebu'l-Vefâ Vakfı, Piri Mehmet Paşa Vakfı, Yeğenoğlu Hacı Mehmet Ağa Vakfı.

E. HANLAR

Konya'da bulunan hanlardan ikisinin ismi vekâlet cerîdesinde kayıtlıdır.

Hacı Ali Ağa Hanı, Terkenli Hanı.

F. KÜNYELERİYLE BİRLİKTE DEFTERDE KAYITLI ŞAHIS İSİMLERİ

1905-1906 yıllarında Konya'da yaşayan şahıslardan defterde kayıtlı bazılarının isimleri şu şekildedir:

Sarıncı Mahallesinden Kadayıfçı Mehmet Usta ibn Ali, Bağ-ı Evliyâ Mahallesinden Sarı Derenin Ali b. Halil İbrahim, Pürçüklü Mahallesinden Hacı Kaymakzâde Hacı Mahmud Efendi ibn Hacı Ahmet, Dedemoğlu Mahallesinden Ahmetoğlu Tuzcu Hacı Haşım Ağa ibn Ahmet, Dedemoğlu Mahallesinden Kösenin Hacı Ali ibn Mehmet, Fakihdede Mahallesinden Uzunun Mehmet b. Hacı Ali Tevfik Efendi, Fakihdede Mahallesinden Kunduracı Osman Usta ibn Hasan, Arzuhalci Süleyman Efendi b. Hacı Hafız Mustafa, Kalenderhane Mahallesinden Cincilerin Mehmet b. Hüseyin, Kalenderhane Mahallesinden Çinicinin Musa b. Mehmet, Zeytuncizâde Mehmet Efendi ibn Hacı Seyyid, Kahvehaneci Mehmet Ağa ibn Süleyman, Karahüyük Mahallesinden Dağlının Abdullah ibn Osman, Daruci Mahallesinden Şabcızâde Arif Efendi ibn Hacı Mehmet, Vadi-i Meram

Aşağı Mahallesinden Köse Hacı Bekirin Hasan, Nalbandzâde Hüseyin Efendi ibn Mehmet, Mesci İsmail Usta İbn Hilmi, Müderris Gülpirelizâde Ulemeden Faziletli Hacı Tahir Efendi ibn Hacı Osman Efendi, Lefkelizâde Rıza Efendi ibn Mustafa, Kellecioğlu Mehmet b. Seyyid, Vanlı Ömer Ağa, Yatağanlızâde Abdussamed Efendi ibn Abdulkadir Efendi, Sırçalı Mahallesinden Miralızâde Hacı Hüseyin Efendi ibn Hacı Süleyman Efendi, Kal'acık Mahallesinden Eskilli Ali Efendi ibn Ömer Efendi, Devle Mahallesinden Şerafettin Camii Şerifi Hatibi Hacı Mustafa Efendi ibn Hasan, Devle Mahallesinden Molla Salihzâde Hacı Mehmet Efendi, Karahafızâde Hacı Ahmet Efendi ibn Mustafa Efendi, Tarhana Mahallesinden Yatağanlızâde Abdulkadir Efendi Oğlu Abdurrahman, Tırvanyalızâde Hacı Abdullah Efendi, Kayacık Araplar Mahallesinden Çeker'in Hacı Ali b. İbrahim, Halepli Subhi Efendi ibn Süleyman, Çalmanda Köyünden Ceranoğlu Hüseyin, Çalmanda Köyünden Veli Oğlu Hacı İsmail, Alibeyhüyüğü Köyünden Gevgioğlu Hacı Mehmet b. Hacı Kadir, Şeyh Ahmet Mahallesinden Zeytuncizâde Mehmet Efendi ibn Hacı Seyyiddede, Çumra Köyünden Hacı Osmanoğlu Himmet, Çumra Köyünden Gök Ali, Ulurmak Burhandede Mahallesinden Postalıcıoğlu Mehmet Usta ibn Halil, Ulurmak Burhandede Mahallesinden Tekelioğlu Hacı İsmail Efendi ibn Hüseyin, Ulurmak Ali Hoca Mahallesinden Gökmenoğlu İsmail b. İsmail, Akviran Köyünden Kara Veli Oğlu Halil İbrahim ibn Mehmet, Bordabaşı Mahallesinden Yüzbaşızâde Ahmet Efendi ibn Mehmet Efendi, Dolapdere Mahallesinden Helvacızâde Süleyman Efendi ibn Hacı Mustafa, Durunday Mahallesinden Solanın Hüseyin b. Hacı Mehmet, Hoca Habib Mahallesinden Çakmağın Mustafa b. Hasan, Hoca Habib Mahallesinden İmamoğlu İzzet b. Ali, Hoca Habib Mahallesinden Hilafızâde Hacı Ahmet Efendi, Zencirli Kuyucular Sokağı Mahallesinden Terzi Tahir b. Veli, Zencirli Kuyu Mahallesinden Tüfekçi Ali Usta Oğlu Kazım, Zencirli Kuyu Hacı Süleyman Mahallesinden Attar Hacı Hasan Efendi ibn Hacı Ahmet Efendi, Aşıroğlu Osman Efendi ibn Mehmet, Sedirler Hasandede Mescid Mahallesinden Külâhçı Ali b. Ahmet, Gediklerin Hacı Mehmet, Gemalmaz Mahallesinden Keçeci Sarı Hasan ibn Süleyman, Tahancıoğlu Ah-

met, Nalbandzâde Serrac Nuri Usta ibn Hüseyin Efendi, Kerimdede Çeşme Mahallesinden Kavaklının Mustafa Çavuş ibn Musa, Dülger Mehmet Usta ibn Mehmet, Küçükşinan Mahallesinden Kara Musanın Hacı Mehmetoğlu Ahmet, Hacı Cemil Mahallesinden Kürt Seyyitoğlu Halil Çavuş, Külâhçı Mahallesinden Balpekmezin Hasanoğlu Mustafa, Kalenderhane Mahallesinden Bayraktarın Tahir Efendi ibn İbrahim, Kurbi Cedid Mahallesinden Eskici Nuri ibn Süleyman, Narinzâde Musa Efendi, Kavvasların Ali Osman, Işlak İbrahim, Karacihan Mahallesinden Bakıroğlu Osman b. İbrahim, Beyhâkim Mahallesinden Kitapçızâde Tevfik Efendi ibn Ahmet Efendi.⁽⁶⁾

Kısaca **sonuç** olarak şu hususları belirtmemizde fayda olacaktır:

Arşivler, ait olduğu dönemin ortaya çıkarılmasında birinci elden en güvenilir kaynaklardır. Osmanlı Devleti'nin zengin arşiv malzemelerinden önemli bir bölümünü oluşturan "şerhiye sicilleri", dönemin hukukî, iktisadî, askerî, idarî ve dinî yapısı ile mevcut müesseseleri hakkında bilgi sunan tarihî belgelerdir. Dönem hakkında araştırma yapacak ilim erbabının vazgeçilmez ana kaynaklarından-
dır.

Osmanlı Devleti'nde mahkemeler, davalara bakmakla birlikte noterlik işlemlerini bir kamu hizmeti olarak da yürütmekteydi. Konya şerhiye sicillerinden yüz kırkıncı defter de noterlik çalışmalarından biri olan vekâlet tasdik işlemlerini üstlenen kadı defteridir.

Yüz kırkıncı defterde en fazla miras konusuyla ilgili vekâlet bulunmaktadır. Miras taksiminin rıza veya kaza yoluyla yapılabildiği defterde görülmektedir. Halk din ayrımı gözetmeksizin vasiyyette bulunmuştur.

Konya kültür yapısının sağlıklı bir şekilde ortaya çıkarılmasında şerhiye sicilleri ve kurum arşivlerinin güncellenmesi önem arz etmektedir. Bu konuda imkân ve yetki sahibi sorumluların kuracakları kapsamlı ve ciddi müesseseler, bu hizmetin etkili ve kalıcı hale gelmesini sağlayacaktır. Sonraki nesil de onların bu hizmetleriyle geçmişini daha iyi tanıyabilecektir.

(6) İsmail Bilgili, Konya Şerhiye Sicillerinden Yüz Kırkıncı Defterde Kayıtlı Olaylar ve Hükümleri, Konya, 1992, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi